

Романчук Людмила Олександрівна,
старш. наук. співроб.
ДНСГБ УААН
(м. Київ)

**УНІВЕРСАЛЬНА ДЕСЯТКОВА КЛАСИФІКАЦІЯ —
ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОШУКОВОЇ МОВИ ТА ДОСВІД ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ
ДЛЯ ІНДЕКСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ
У РЕФЕРАТИВНИХ ВИДАННЯХ ДНСГБ УААН**

Висвітлено роль і значення Універсальної десяткової класифікації на сучасному етапі формування і практичного використання інформаційного потенціалу України для індексування реферативної інформації (ДНСГБ УААН). Аналізуються проблеми і шляхи вдосконалення рубрикації розділу УДК “Сільське господарство” і методики індексування рефератів.

Показаны роль и значение Универсальной десятичной классификации на современном этапе формирования и практического использования информационного потенциала Украины для индексирования реферативной информации (ГНСХБ УААН). Анализируются проблемы и пути усовершенствования рубрикации раздела УДК “Сельское хозяйство” и методики индексирования рефератов.

The UDC's role and importance of practical using of Ukrainian informational potential for the indexing the abstract information of State scientific agricultural library UAAS are shown. The problems and ways of improvement the UDC's part of rubricator "Agriculture" and techniques of indexing abstracts are analyse.

Сьогодні, із здобуттям Україною незалежності і входженням її до світового інформаційного простору, в умовах реформування агропромислового комплексу, загострилася проблема розробки та впровадження системи інформаційного забезпечення АПК на основі передових комп'ютерних технологій, зокрема системи реферування потоку наукової сільськогосподарської інформації на Україні.

Незаперечним є факт, що реферативний журнал (РЖ) — це вікно в індустрію науки, її інформаційне джерело, засіб пошуку та обміну інформацією [2]. Потужним елементом наукового пошуку в довідково-інформаційних системах є міжнародні класифікаційні пошукові мови (класифікаційні системи).

Найбільш відомими у сучасній світовій класифікаційній практиці вважається декілька універсальних класифікаційних систем: Десяткова класифікація Дьюї (ДНД), Універсальна десяткова класифікація (УДК), Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК), Класифікації Бібліотеки Конгресу США (КБК). Кожна з них має свої переваги й недоліки, форми використання і межі розповсюдження. Опубліковано чимало матеріалів щодо “суперуніверсальності” тієї чи іншої системи, її виняткових переваг і зручності у користуванні. Проте відомі вчені і фахівці в галузі систематизації і класифікації заперечують принцип єдиної класифікаційної системи (КС), яка б могла замінити повністю або частково КС, визнані міжнародною практикою [4, 5].

У Національній системі науково-технічної інформації, зокрема реферативній, традиційно використовують загально визнану і випробувану часом Універсальну десяткову класифікацію (УДК), створену на основі “Десяткової класифікації М. Дьюї”. Мета публікації — висвітлення ролі і значення УДК на сучасному етапі формування і практичного використання інформаційного потенціалу України для індексування реферативної інформації на основі наявних публікацій, а також проблем і шляхів вдосконалення рубрикації структури розділу 63 і методики індексування рефератів.

УДК, як засіб пошуку, відповідає найістотнішим вимогам до класифікації: міжнародність, універсальність, мнемонічність і дає змогу відображати новітні досягнення науки й техніки без будь-яких змін у її структурі. Це свідчить про унікальну пластичність, якої не має жодна з існуючих класифікаційних систем. Детально розроблена система допоміжних таблиць визначників, здатність відображати нові поняття шляхом розподілу відділів від загального до окремого також сприяють гнучкості й динамічності УДК. Вона характеризується інтегральністю, взаємозв'язком понять, багатоаспектністю, можливістю

комбінування, деталізації та об'єднання різних предметів і понять, охоплює весь універсум знань.

До останнього часу науково-технічні бібліотеки, зокрема ДНСГБ УААН, користувалися для індексування документів російськомовними таблицями: третє видання таблиць УДК “Универсальная десятичная классификация: В 7-и вып. — 3-е изд. — М.: Изд-во стандартов, 1979–1986” та “Отраслевыми рабочими таблицами классификации УДК по сельскому хозяйству: В 15-ти вып.”.

З метою впровадження україномовної системи УДК Книжкова палата України у 2000 р. видала в двох книгах еталонну україномовну Універсальну десяткову класифікацію, попередньо придбавши ліцензію Консорціуму УДК на видання українською мовою Міжнародного еталону УДК, а також доповнень та виправлень до неї.

ДНСГБ УААН, розпочавши роботу над випуском першого в Україні галузевого реферативного журналу “АПК України” (1999 р.) з метою надання оперативної синтезованої інформації про пріоритетні напрями, тенденції та перспективи розвитку АПК України в умовах ринкової економіки, прийняла за основу систематизації рефератів і рубрик Універсальну десяткову класифікацію, як найбільш зручну і гнучку для направленої інформативного пошуку. Індексція за УДК і, відповідно, рубрикація дає змогу споживачам інформації поряд з ключовими словами, елементами бібліографічного опису, алфавітно-предметним і авторським покажчиками вільно орієнтуватись в інформаційному масиві РЖ. УДК надає можливість здійснювати прямий міжнародний обмін реферативною інформацією, оскільки ця класифікаційна система є інтернаціональною пошуковою мовою (мовою індексування).

Треба зауважити, що успішний і оперативний пошук інформації за тематикою професійних інтересів споживача багато в чому залежить від вірного, точного, якісно сформованого індексу УДК [3, 6].

Разом з тим, треба зазначити, що індексція розділу 631 (сільське господарство) у РЖ “АПК України”, зокрема рубрики: ветеринарія, агротехніка, рослинництво (спеціальне), економіка, с.-г. екологія (агроекологія, радіоекологія)

потребують пильної уваги і подальшого перегляду, оскільки їхня структура і деталізація відстають від стрімкого розвитку наукових досліджень і часто змушують звертатися до несільськогосподарських розділів таблиці УДК при систематизації рефератів, що треба обов'язково враховувати при подальшому доопрацюванні окремих рубрик україномовного класифікатора УДК [6]. У першу чергу це стосується одного з найважливіших і найактуальніших напрямів с.-г. науки і виробництва — с.-г. екології, який не виділено у самостійний розділ з власним комплексним індексом. Найближчим до цього поняття індексом є 631.92/.95, який є індексом другого порядку і загубився у кінці розділу “Добрива” — 631.8. Це дуже ускладнює процес оптимальної індексації рефератів, оскільки фахівець-класифікатор змушений компонувати комплексний індекс (залежно від професійного рівня) на основі цілої низки індексів УДК, зокрема суміжних несільськогосподарських: 502; 504; 574; 631.147; 631.459; 641.6; 539.16; 581.5; 591.5; 579.26 та інших.

Виникають проблеми при індексуванні рефератів за радіоекологічною і агроекологічною тематикою, зокрема стосовно наслідків забруднення с.-г. угідь і с.-г. продукції радіонуклідами, важкими металами, пестицидами і т.д. Досить непросто сформувати комбінаційний індекс рефератів стосовно розділів “Ветеринарія”, “Агротехніка”, зокрема підрозділу “Поліпшення видів сортів рослин. Прикладна генетика. Селекція” тощо, оскільки їхня структура відзначається недостатньою інформативністю, а тому індексування потребує великого обсягу уточнюючих індексів із суміжних галузевих розділів УДК, а також звертання до російськомовних галузевих таблиць, що ускладнює роботу індексатора.

ДНСГБ УААН разом з іншими інформаційними закладами нашої держави відчуває гостру необхідність у власній удосконаленій класифікаційній системі України, зокрема у створенні вітчизняного предметного рубрикатора при обов'язковій умові залучення до цієї невідкладної справи досвідчених фахівців з провідних галузевих бібліотек з метою запобігання спрощенню і схематизму у індексації галузевих напрямків, зокрема сільського господарства. Вважається, що лише за такої умови з'явиться реальна надія на позитивне вирішення проблеми

формування інформаційно-пошукової мови в національному інформаційному полі [1, 6, 7].

Треба зауважити, що методика формування індексу УДК реферату, часто багатоаспектної тематики, потребує достатньо високого професійного рівня спеціаліста-індексатора. Він повинен вільно орієнтуватись у всіх виключно напрямках розвитку конкретної галузі АПК і бути обізнаним із суміжними науками, а також добре володіти “мистецтвом” компонування гранично точного і повного індексу УДК, оскільки від цього багато в чому залежить успіх інформаційного пошуку.

Індекс УДК має відображати ключові питання й основні аспекти змісту реферату. Досвід свідчить про те, що індексування, виходячи з однієї лише назви документа, неприпустиме, оскільки вона, по перше, може частково або й повністю не відповідати змісту. По-друге, не відображати всіх аспектів і нюансів тексту джерела інформації. Обов'язковим для індексування мусить бути уважний аналіз тексту реферату, а за необхідності — й ознайомлення *de visu* з першоджерелом. Перший (визначальний) індекс має відображати основний предмет реферування, подальші індекси (деталізуючі й уточнюючі) — головні і другорядні аспекти його висвітлення у рефераті, зокрема за допомогою визначників точки зору, форми, місця, часу і т.д.

Треба зауважити, що питання методики формування індексу УДК для реферативних видань практично не висвітлювалися (лише деякі її аспекти відображено у Кочубей Л.О.) [3]. Бажано формувати індекс УДК таким чином, щоб за необхідності його скорочення, відсікання кінцевих елементів індекса впливало лише на другорядні і деталізуючі аспекти змісту реферату.

Багаторічний досвід роботи з наявними у першоджерелі індексами УДК показує, що кожний індекс і кожну його складову частину необхідно уважно звіряти з таблицями, оскільки досить часто індекси сформовані, в кращому випадку, неякісно, а то й парадоксально неграмотно, що може призвести до прикрих наслідків. Це тим більше неприпустимо, оскільки Україна входить у

світовий інформаційний простір і, користуючись його надбаннями, робить свій внесок у світові інформаційні ресурси.

Індексатор має свободу комбінувати індекси залежно від свого індивідуального бачення і сприйняття матеріалу. Редактор УДК А. Макилвейн стверджує, що "... в організаціях, які застосовують УДК, повинні працювати висококваліфіковані систематизатори, які здатні ясно уявляти собі порядок комбінування індексів і потреби ведення авторитетних файлів [4].

На основі аналізу публікацій за останні роки можна стверджувати, що УДК має великий потенціал і перспективи подальшого розвитку за рахунок створення багатомовного машиночитного еталону й упорядкування її комбінаційних властивостей. Це дасть змогу отримати досить потужний пошуковий інструмент, за допомогою якого можна вільно переключатись з однієї мови на іншу.

Упорядкування комбінаційних властивостей і поліпшення структури УДК розширить її пошукові можливості у великих базах даних, зокрема реферативних.

Отже, на основі аналізу публікацій щодо використання інформаційних класифікаційних систем і досвіду індексування рефератів, можна дійти висновку, що на сучасному етапі формування і практичного використання інформаційного потенціалу України УДК є і буде в подальшому оптимальною інформаційно-пошуковою мовою і орієнтиром у потоці реферативної інформації за умови її оперативного й систематичного вдосконалення, зокрема силами вітчизняних науковців і фахівців-професіоналів провідних бібліотек.

Список використаної літератури

1. *Зайченко Н., Сорока М.* Український реферативний журнал (методологічні та практичні засади розробки і створення) // *Бібл. вісн.* — 1999. — № 1. — С. 10–12.
2. *Карташов Р.* Про створення реферативних журналів України // *Вісн. Кн. Палати України.* — 1996. — № 1–2. — С. 27–30.
3. *Кочубей Л.О.* Науково-методичний посібник для референтів та редакторів РЖ Книжкової палати України / Кн. палата України. — К., 1998. — 36 с.
4. *Макилвейн А.* УДК — достижения и планы на будущее // *НТБ.* — 1999. — № 6. — С. 48–58.
5. *Митчел Д.* Десятичная классификация Дьюи: средство организации знаний для XXI века // *НТБ.* — 1999. — № 6. — С. 58–65.

6. *Романчук Л.О.* Реферативне інформаційне забезпечення АПК України в умовах реформування сільського господарства // Аграрні реформи в Україні: теорія, історія, політика, інформація: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 19–20 квітня, 2001 р. — Харків. держ. техн. ун-т сіл. госп-ва. — Х., 2001. — С. 232–235.
7. *Сорока М.* Інформаційне забезпечення науки в Україні (90-ті роки ХХ ст.). Створення національної системи реферативної інформації // Вісн. Кн. Палати України. — 2000. — № 8. — С. 20–25; № 9. — С. 20–22.